

Fontos emberek lexikona – Ki kicsoda 2000 pótkötet

Az előző alapkiadvány, a *Ki kicsoda 2000* megjelenése óta alig telt el egy esztendő: a 2000. év decemberének közepére, a karácsonyi bevásárlások évadjára időzítve máris megjelent kiegészítő és egyben pótkötete. A külső borítón és a belső címlapon jelzett sorrendtől eltérően első helyen a *Ki kicsoda 2000 pótkötet* található, utána a *Ki kicsoda 2000 kötetben szerepelt személyek listája* (erről csak a pótkötet rész előszavában olvashatunk egy mondatot Hermann Pétertől, e rész szerkesztőjétől, aki az alapkötet címlapján még főszerkesztőként szerepel), végül pedig a *Fontos emberek lexikona* található Apáti Miklós felelős szerkesztő összeállításában, aki egyben a cikkek szövegét is írta.

Az ismertetést kezdjük a tartalmilag legkevésbé problematikus középső résszel, a *személynévlistával*, amely az összerjedelemnek csaknem felét (200 old.) foglalja el, s számítógépes adatbázisból történt kiíratással tartalmazza az alapkiadvány 19 473 személynevét és változatait, utalóival együtt. A kitüntetett névnél közli a foglalkozás(oka)t és a születési évet akkor, ha ez az eredeti cikkben is jelezve volt. A név utáni csillag jellel és az ELHUNYT szóval jelzi az alapkötet lezárása óta tudomásukra jutott elhalálozásokat. Kissé zavaró, hogy a szó után a születési évet közli, mint az élőknél, holott a halálozási (vagy mindkettő) kellett volna. Logikai és módszertani/kereséstechnikai szempontból szerencsésebb lett volna ezt a névlistát a kötet elejére helyezni, mivel időrendben ennek folytatása a pótkötet rész. Egy másik megoldási lehetőség: az alapkiadvány és a Pótlás közös mutatója, legalább kötetszámra való hivatkozással. Így még világosabb és áttekinthetőbb lett volna az alap- és pótkötetek viszonya, válogatásuk következetessége és egységes szempontrendszere, amire Hermann Péter előszava hivatkozik. Különbözik egy betűrendes lexikonhoz felesleges egy betűrendes névlista. Az elhalálozás tényét pedig külön jegyzékben is meg lehetett volna adni (konkrét adatokkal!) az alapkiadványhoz hasonlóan. A halálozási adatok teljességre törekvő egységes és pontos nyilvántartásával azonban nyomtatványként nem tud megbirkózni ez a munka. Megvalósítása folyamatosan csak a számítógépes adatbázisban, visszatekintően pedig az esetenkénti CD-kiadásokban lehetséges. Ám a teljesség elérése csak az elhunytak hozzátartozóinak bejelentésével, a gyászjelentések és a sajtóban közölt nekrológok figyelmével lenne elérhető. Kérdés azonban, hogy elvárható és elvégezhető feladat lehet-e ez egy egyetemes kortárslexikon szerkesztőségétől. Itt kaphatnának szerepet az említett dokumentumokat gyűjtő könyvtárak és sajtóadatbankok szolgáltatásai.

A *Ki kicsoda 2000 pótkötet* c. 671 hazai és külföldi személyt magában foglaló részt *Hermann Péter*, az alapkiadvány főszerkesztője állította össze. Sőt, előszava szerint az életrajzok szövegét is ő fogalmazta meg, amelyek ezért az alapkiadványhoz hasonlóan egzakta, szerkezeti és formai szempontból egységesek, gondosan

tipografizáltak és korrigáltak. A beválogatott életrajzi anyag is sokrétű és igényes, viszonylag kevés hiányos életrajzú politikussal, diplomatával és köztisztviselővel. „A pótkötet anyagának megírását 2000. november 11-én zártuk, a később beérkezett korrektúrákat, változtatásokat az a CD-ROM tartalmazza, amelyen a három kötet szócikkei egységesen szerepelnek, és amelyen november végéig dolgoztunk” – írja Hermann Péter, aki ezúttal szerkesztőként szignálja előszavát.

A *Fontos emberek lexikona* c. harmadik s egyben utolsó rész felelős szerkesztője, *Apáti Miklós* a kötet élén elhelyezett második előszavában „új kiadvány”-nak nevezi ezt az 1241 életrajzot tartalmazó kiegészítő kötetrészt, amit állítása szerint „a Ki kicsoda szerkesztősége indított el”. Az új lexikon indítékairól, tartalmáról a következőket írja: „Nagy igény volt ... arra, hogy közöljük olyan személyek adatait, akik országos szinten, kisebb vagy nagyobb közösségben figyelemre számíthatnak, akikkel emberek százai kerülnek kapcsolatba. Szükségesnek tartottuk, hogy életrajzuk révén ismertté váljanak közérdeklődésre számot tartó foglalkozások kiváló művelői: középiskolák, főiskolák, egyetemek tanárai, fontos köztisztviselők, orvosok, gyógyszerészek, mérnökök, jogászok, állatorvosok, üzletemberek, pénzügyi és adószakértők, könyvvizsgálók, jogászok [ismét!], vendéglátók, művészek, művelődési házak vezetői, kereskedők, újságírók, nyomdászok stb. A Fontos emberek lexikonában közöljük a sajtóban, a rádióban, a televízióban szereplő személyek életrajzi adatait is.” Mint látható, szinte minden valamirevaló foglalkozást felsorol (van olyan, amit kétszer is!), csak épp azt feleli el megjegyezni, hogy valamennyien magyarországi lakosok, bár köztük igen sok a külföldről (főleg a szomszéd országokból) áttelepült magyar.

Ezt fölfedezve értjük meg a Ki kicsoda szerkesztőségére mint elindítóra vonatkozó megjegyzést, amely nyilván nem a Ki kicsoda szerkesztőségére, hanem a sorozatot jó tíz évvel ezelőtt elindító Magyar Ki kicsoda 1990-re utal, csak az előszóból és a cikkekből megismert pongyolással, pontatlansággal. Csak azt nem értjük, hogy mi értelme van visszatérni a már egyszer meghaladott, de folytatásában „tagadva megőrzött” nemzeti életrajzi lexikonhoz? Ki tudja eldönteni ezek után, hogy melyik hazai magyar kerüljön az egyetemes Ki kicsodába, s melyik a „színmagyar” Fontos emberek lexikonába? S ezúttal ki döntötte el? Csupa megválaszolatlan és racionálisan alig megválaszolható kérdés! Intuitíve arra kell gondolnunk, hogy nyilván maga a kiadó döntött így, s a nagyobb bevétel reményében indította el (újra!) ezt a szintiszta magyar lexikont. Szerintem azonban a hazai és részben a külföldi (szomszédos országokbeli és nyugati magyar) piac nem bír „eltartani” két ilyen volumenű egyetemes és ebből kiszakított vagy még mélyebbre ásó nemzeti kortárslexikont. Különösen ha ez utóbbi módszer-tanilag is mélyrepülésben van (kevésbé teljes és pontos ténybeli és bibliográfiai adatszolgáltatás, a rövidítések hiányos feloldása, a tipografizálási és sajtóhibák sokasága). Ilyen átgondolatlan tartalmú, az alapkiadvánnyal össze nem hangolt lexikont nem lett volna szabad nyitni még a pótkötetben sem. Még kevésbé attól függetlenül!

(Fontos emberek lexikona – Ki kicsoda 2000 pótkötet. Szerk. Hermann Péter, Apáti Miklós. Bp. 2001, Greger–Biográf Kiadó. 426 p. Á.: 4500,- Ft+CD-ROM Á.: 5000,- Ft.)

A Kiskunfélegyházi Városi Könyvtár Emlékkönyve

A könyvtártörténet-írás, a kezdeteknek, az intézménylétesítési törekvéseknek, a szakma múltjának feltárása nem csak a régvolt események felidézésére jó: a visszatekintés során integrálódott ismeret jövőt alapozó, formáló erőforrás is egyben. Távlatokat célzó gondolkodásra serkent, tudatosítja a folyamat, a továbblépés lehetőségét, fokozhatja az elképzelések megvalósításának lendületét. Hitelesen tudni, ami volt, nélkülözhetetlen kiindulási pontot jelent. A könyvtártörténetből kiolvasható helyzetkép fogódzót ad az elkövetkezendő évek fejlesztési programjához, a változó világ szükséglete szerinti megújuláshoz – és ez több nemzedékre szóló prolongált feladatot jelent. Jótékony hatásának variánsait a fenti kiragadott példákon túl meg sorolni lehetne.

Ennek ellenére úgy tűnik, a szakmának nem a legkedveltebb műfaja a könyvtártörténet megörökítése. Legalábbis ami a kötetbe szerkesztett, megjelent, szélesebb körben publikussá vált historikus műveket illeti (a diplomamunkákat, szakdolgozatokat regisztrálási hiányosságok miatt nem említhetjük). Pedig hát a javaslattevő késztetések figyelmeztetnek ennek fontosságára, hogy csak egyet említsünk, *Bényei Miklós* külön kis kötetben foglalta össze a tárgykörrel kapcsolatos tudnivalókat. (*A könyvtártörténet-írás problémái. Módszertani tanácsadó*, 1987). Vannak persze korábbi eredmények, jeles munkák, nagyobb lélegzetű igényes áttekintések (pl. *Csapodi–Tóth–Vértesy: Magyar könyvtártörténet*, de legutóbb is *A könyv- és könyvtárkultúra ezer éve Baranyában*), mégis egy-egy régió, megye, város ilyen jellegű vállalkozásáról csak ritkán lehet hallani, nagy néha lehet szólni. Éppen ezért örülni kell, ha a könyvtártörténeti kutatás eredményeképp olyan újabb munkák születnek, melyek képesek megjeleníteni az intézmény múltját, s a szakmatörténet bemutatásán túl, a korhangulat megidézésével ablakot nyitnak a tágabb társadalmi horizontra.

Nemrégiben a kiskunfélegyházi Petőfi Sándor Városi Könyvtár a fél évszázados jubileuma alkalmából adott közre egy figyelemreméltó emlékkötetet. Ötven év történetét rekonstruálni nem kis feladatot jelent. A szerkesztők (*Urbán Miklósné, Kállainé Vereb Mária, Ortutai Jánosné, Némethné Kapus Krisztina, Rusz Gabriella*), akik a könyvtár aktív munkatársai, ennek elérését egy sokszerzős, műfaját tekintve sokarcú (beszámolók, cikkek, tanulmányok, dokumentumok, levelek, interjúk, versek, névjegyek, adattárak), egyszóval nagy számú publikációt tartalmazó gyűjteményes kötet összeállításával látták megvalósíthatónak. És valóban, a témakört többféle megközelítésben tárgyaló, informatív, színes és olvasmányos múltidőző munkát kaphattunk kézhez.

A polgármester ajánlása s a rövid bevezető után az első *A Hattyúház története* c. településtörténeti adatokban gazdag, irodalmi hivatkozásokkal, jegyzetekkel felvértezett, körültekintő alaposságú dolgozat mintegy intonációként a hely szellemét idézi. Az

építészeti és irodalomtörténeti szempontból egyaránt értékes műemlék sorsának bemutatása ugyanis rávilágít az örökség, valamint a hagyományok ápolását vállaló könyvtár közelebbi kapcsolatára, felfedi a Petőfi-család Félegyházához s e házhoz való kötődését. S miután ez a klasszikus stílusú remek épület adott otthont az intézmény elődjének – mely mint népkönyvtár 1952-ben kezdte meg itt a működését, s mind a mai napig a munkatársak műhelye, a településnek pedig immár dolgozószobája –, a név kötelez. Méltóvá válni a névadó szellemi örökségéhez nagyfokú hivatástudatot tételez fel, elkötelezettséget követel, hosszú távú következetes feladatvégzést jelent. A mondanivaló egészét a jó szándékú törekvés, a tenniakarás készsége hatja át, egyfajta egészséges lokálpatrióta szemléletet tükröz – és ez talán a könyv egyik fő erénye. A tulajdonképpeni szakmatörténet időrendet tartva a *Kezdetek* c. rövidebb lélegzetű dolgozattal indul, amely a korabeli sajtó híradásaival kiegészülve az első harminc év eseményeit rögzíti. Ezt egy nagyobb lapszámú fejezet, a *Könyvtár–Olvasók–Szolgáltatás* követi, benne jó néhány írás tudósít az olvasómozgalmakról, könyvnapokról, listát találunk az ünnepi könyvhetek író–költő vendégeiről, meggyőző sorokat az olvasóterem hasznáról, a tájékoztatószolgálat fontosságáról stb. Újabb témakört jelöl a *Különgyűjtemények*, e fejezetcím alatt elsősorban a helyismereti gyűjteményben, a zenei részlegben valamint a gyermekkönyvtárban folyó tevékenységről értesülhetünk. S nem véletlenül, külön cikkben itt esik szó Félegyháza jeles szülőteréről, arról a *Móra Ferenc*ről, aki nemcsak mint író, de mint a Somogyi Könyvtár egykori igazgatója is, munkássága alapján máig példakép, akinek könyvtárpolitikai elgondolásait a jelenben is követésre méltónak tartják.

A kötetben önálló témaként szerepel a *módszertani munka*. A terjedelmesebb beszámoló szerzője ismerteti a hálózati ellátás elvét és gyakorlatát, nyomon kíséri a községi könyvtárak személyi, tárgyi, működési feltételeinek változásait az 1991. évi XX. törvény hatályba lépésétől a hálózati alközponti szerepkör megszűnéséig. Ugyancsak külön fejezetet kapott a *kiadványozás*. A városi könyvtár gondozásában az 1965–1997 közötti időszakban jó néhány szórólap, füzet, de nemegyszer értékálló, igényes, nagyobb terjedelmű kiadvány is napvilágot látott (elsősorban ajánló katalógusok, bibliográfiák, folyóirat-ismertetők stb.). A profilba tartozók megjelenési idejét, műfaját szemlélve nem nehéz felfedezni a szinkronitást: némi fáziskéséssel, de követik a kiadványfélések országos szakmai trendjét, ami éppen nem negatívum, sőt a vidéki műhely érzékeny reagálóképességét jelzi.

A záró évtized könyvtáriügyének változásait mutatják be, szakmai problémáit vizsgálják a *Jelen–Jövő* cím alá sorolt írások. Mint köztudott, a '90-es évek eleje cezúrárt jelöl a közművelődési könyvtárak életében is: az információs társadalom támasztotta követelmények szemléleti és technikai megújulásra, újabb munkahelyi erőpróbákra készítették, kötelezték az intézményeket. A folyamat generális kérdései – a városi könyvtár helye és szerepe; a változások menedzselése; összefogás a könyvtárakért; technikai fejlesztés; kapcsolatok stb. – egyfajta századvégi számadásnak nevezhető írásfüzérben fogalmazódtak meg. Ami a jövőképet illeti, érdemes a városi képviselők által elfogadott területfejlesztési koncepció néhány passzusát idézni: „Szükség van egy, a térséget magas színvonalon kiszolgáló, a kor követelményeit kielégítő könyvtárra. A korszerű könyvtárak egyben információs központok is, így a hagyományos írott dokumentumok mellett elektronikus formában is gyűjtik és szolgáltatják az információkat. Az elérni kívánt cél a kistérség minden könyvtárának fejlesztése oly módon, hogy elektronikai úton is tud-

janak egymással kommunikálni. Megteremtve az alapokat a jövő évezred oktatással és közművelődéssel szemben támasztott követelményeinek kielégítéséhez.”

Az utolsó fejezet a *visszaemlékezések* gyűjteménye. Az indulásra, a kezdetekre a régvolt idők tanúi – nyugdíjas könyvtárigazgatók, könyvtárostanárok, könyvtárosok – pillantanak vissza, szólnak a tisztelet hangján, némi nosztalgiával, elérzékenyülten. A múlt megidézését, a személyes élmények interpretálását, az olykor lírai hangoltságú felvillanó életképeket, emlékmorzskákat a könyvtárhoz, a könyvtárosi léthez mint életformához tartozás felelősségérzete hatja át. Mindezt időrendbe szedett eseménytörténet, a *krónika* (1940–1998) egészíti ki, s a dolgozók függelékben közölt névsora avatja teljessé.

* * *

Egy ilyen kötetnek többféle olvasata lehet. E sorok frója bevallja, hogy elsősorban nem a könyvtártörténet-írás – egyébként joggal számon kérhető – egzakt szakmai szabálymintáit kereste a közel két és félszáz oldalon rögzített szövegben. Sokkal inkább a vidéki kis létszámú intézmény szellemi erőpróbiáinak pozitív vonásaira figyelt. Mindarra, ami a könyvtárfejlesztés terén és a műhelymunkában a helyzetében determinált intézmény lehetőségeihez mérten mégis komoly eredmény, ami a lakosság igénye szerint igazán fontos, aminek az adott lokális környezetben nő meg a tulajdonképpeni közvetítő, tájékoztató értéke. Ezzel együtt engedtessek meg néhány észrevételt. Az effajta sokszerzős műnél, ahol az intézménytörténet szerzteágazó szakmai ága-boga két-három flekkes szegmentumokban is testet ölt, tettenérhető bizonyos elaprózottság. És bár a beszámolók, tanulmányok stb. külön-külön korrekt írások, ennek a kötetszerkesztési módnak ab ovo megvan az ismétlődésekből következő törvényszerű információs hordaléka – az egyes témák kifejtéséhez elengedhetetlen támpontok (évszámok, adatok stb.) újbóli felbukkanása óhatatlanul sokszorozódáshoz vezet. Mindez nem kirívó, az olvasó számára akár még a mélyebb bevésés lehetőségét is kínálja, de talán jobban meg lehetett volna fűsülni a szöveget.

Emlékkönyv: több könyvtáros nemzedék vallomása, hitvallása szakmaszeretetről, elkötelezettségről, a vállalt feladatvégzés értelméről. A kötetet lapozva ez az üzenet tudatosodik bennünk. Ez válik hangsúlyossá, meggyőzővé, s feledtetni tudja a kisebb szerkesztésheli zökkenőket, az itt-ott megjelenő stiláris érdességet, a „megszépítő messzeség” olykor érzékelhető felhangjait. Üdvözölni kell tehát, hogy ez az emlékkönyv megszületett. Dicsérendő szándék az alkotói gárda munkája. A polgármester ajánlásának indító mondatai jutnak ismét az eszünkbe: „Nem kérdés, hogy van-e szükség könyvtárakra. A könyvtár alapintézmény, amely fontos szerepet tölt be az emberek mindennapi életében. Szolgálja a nevelést, hozzájuttatja az olvasót az új ismeretekhez, információkhoz...” – Meg az, hogy jó, ha ennek a könyvtárosi berkeken belül régtől tudott ténynek az igazsága e könyvek közvetítésével is eljut újabb fenntartókhoz, olvasókhoz, és a kívülállók szélesebb körében is visszhangra talál.

(A Petőfi Sándor Városi Könyvtár 50 éve. 1949–1999. Emlékkönyv. 2000. 335 p.)

Futaky László

Polono – Hungarica

Magyarországon a polonisztika művelése – talán a két nép közmondásos barátságá miatt is – gazdag múltat mondhat magáénak. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen – legújabbán már a Szláv Intézet keretein belül – 1978 óta működik Lengyel Filológiai Tanszék. Itt immár hagyománynak tekinthető, hogy a polonisztika legújabb eredményeiről három-négy évente megrendezésre kerülő nemzetközi tudományos konferenciákon adnak számot. Ezen konferenciák anyagát később kötet formájában is megjelentetik.

A jelen kötet e sorozatban már a nyolcadik, és az 1998. november 9-én és 10-én a Lengyel Filológiai Tanszék rendezésében „A magyarországi polonisztika tudományos–metodikai eredményei, a lengyel–magyar kontrasztív vizsgálatok távlatai. Mickiewicz – népek és nemzedékek költője” címmel tartott, VIII. nemzetközi tudományos konferencia anyagát ismerteti meg az olvasóval. Amint az részben a címből is sejthető, a konferenciának egyrészt a nagy lengyel költő születésének 200. évfordulója adott aktualitást, másrészt pedig az a tény, hogy a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen működő Lengyel Filológiai Tanszék éppen 1998-ban ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját. Egy ilyen jubileum pedig visszatekintésre, számvetésre is ösztönöz... Ennek megfelelően a kötet első részében (3–39. p.) a tartalomjegyzéken kívül a fent említett tényt értékelő, a polonisztika magyarországi és nemzetközi helyzetét elemző írások, valamint a köszöntők kaptak helyet: prof. dr. hab. Banczerowski Janusz, *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Lengyel Filológiai Tanszéke 20 éves.* (17–22. p.); Borowski Andrzej, *Polonistyka zagraniczna wczoraj, dzis i jutro.* (A polonisztika külföldön tegnap, ma és holnap. 23–29. p.).

Sajnos az örömteli, kerek évfordulók mellett az említett kötetnek egy szomorú hírről is be kellett számolnia: nem sokkal a konferencia kezdete előtt hunyt el a hazájában és külföldön is széles körben ismert és elismert kiváló nyelvész, polonista József Bubak professzor. Az ő emlékét idézi, sokoldalú munkásságát ismerteti a barát és kolléga nevében Banczerowski Janusz professzor két nyelven is olvasható nekrológja: *Profesor Józef Bubak (1934–1999) Wspomienie Pośmiertne.* (30–34. p.) (József Bubak Professzor [1934–1999] In honorem et memoriam. 35–39. p.).

A kötet bevezetőjét három tartalmi rész, úgymint: irodalom, nyelvészet és történelem–kultúrtörténet követi. Az ezekben szereplő munkák száma összesen 43, amelyekből azonban magán a konferencián előadás formájában csak 39 hangzott el. Néhány szerzőnek ugyanis két cikke is megjelent a kötetben – innen az eltérés. Az irodalmat összesen 12, a nyelvészetet 21, a történelmet illetve a kultúrtörténetet mint összevont témakört pedig 10 tanulmány képviseli. Általánosan elmondható, hogy a tartalmi részekben szereplő tanulmányok témaválasztása igen változatos. Mivel az előadások mindgyikének részletes bemutatása meghaladná a jelen ismertetés kereteit, közülük most csupán azokat emelném ki, melyeket a legérdekesebbnek, fontosabbnak ítélek. Jóllehet egy ilyen válogatás kétségtelenül szubjektív, ugyanakkor bízom abban, hogy ennek ellenére is sikerül a szóban forgó

kötetről átfogó képet nyújtani, s iránta az olvasó érdeklődését felkelteni. Haladunk sorrendben, következzen tehát először az irodalom.

Érdekes és tanulságos információkat tartalmaz Cséby Géza cikke: *A lengyel irodalom képe – különös tekintettel Adam Mickiewiczre – három magyar középiskola diákjainak tudatában.* (41–71. p.). A szerző három magyar vidéki középiskola (Vajda János Gimnázium, Keszthely, Toldi Általános Iskola és Gimnázium, Kaposvár, Bibó István Alternatív Közgazdasági Gimnázium, Hévíz) diákjainak lengyel irodalomról szóló ismeretéről ad képet. A tanulmány, amelynek alapját a kérdőívekre kapott válaszok képezik – s amelyeket a szerző a cikk utolsó részében közöl, egyszerűsített arányokban is megadva az arányokat – kétélű és diagnosztikus értékű. Egyrészt arra a némiképp szomorú tényre világít rá, mennyire kevesen s kevésbé ismerik hazánkban a fiatalok a lengyel irodalmat, annak nagy egyéniségeit és azok világirodalmi mértékkel mérve is kiemelkedő alkotásait, de arra is felhívja a figyelmet, hogy mennyi ezen a területen még az a tennivaló, amely a polonistákra vár.

D. Molnár István *A romantika korának kezdeteiről a lengyel és a magyar irodalomban* című írása (79–84. p.) a lengyel és a magyar irodalomtörténeti korszakok periodizálása közötti különbségekre, a periodizációval kapcsolatos problémákra hívja fel a figyelmet. Csak zárójelben jegyezném meg, hogy a szerző a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Lengyel Tanszékének vezetője, s nemcsak hazánkban, de Lengyelországban is a lengyel és a magyar irodalom egyik legkiválóbb ismerőjeként tartják számon. A témával kapcsolatban számos írása jelent meg, amelyeknek listája megtalálható a tanulmányhoz tartozó jegyzetekben.

A kötet nyelvészeti részében is számos jó színvonalú munkát találunk. Ezek közül igen érdekesnek tartom Daniel Bína cseh nyelven írott cikkét: *Bohemismy v nejstarších polských literárních textech.* (Bohemizmusok a legrégebb lengyel irodalmi szövegekben.) (243–248. p.).

Ez az egyetlen olyan tanulmány amely a kötetben cseh nyelven jelent meg (a többi cikk vagy lengyel, vagy pedig magyar nyelven íródott). A szerző arról a nyelvi hatásról szól, amely a cseh részéről érte a lengyel nyelvet. Ismert tény, hogy a közép-európai térségben elsőként létrejött államalakulat a Cseh–Morva Fejedelemség volt. Érthető tehát, hogy a később szerveződött lengyel állam nyelvére döntően hatott a cseh nyelv. A szerző a korai lengyel nyelvemlékek (pl. Bogurodzica), az egyházi és a világi szövegek nyelvvezetésében veszi számba a cseh nyelvi elemeket. Érdekesnek tartjuk itt még megemlíteni Udvari Istvánnak „*A legszükségesebb magyar szavak szótára lengyelek részére*” (1939) szerzőjéről, Sztripszky Hiodorról írott tanulmányát (361–378. p.). Az említett cikk a lengyel–magyar kapcsolatoknak egy igen érdekes s máig kevésbé ismert és kutatott korszakára irányítja rá a figyelmet.

A kötet történelmi–kultúrtörténeti részében a magyar nyelvű cikkek dominálnak. A témaválasztás az előző részekhez hasonlóan itt is igen nagy változatosságot mutat. Olvashatunk *A lengyel és a magyar ellenzék 1956–1990 közötti kapcsolatairól* (Csisztay Gizella, 396–401. p.); *A lengyel kérdésről a magyar sajtóban* (Lagzi István, 413–433. p.); *A szarmata temetéről* (Pogrzeb sarmacki, Petneki Áron, 434–444. p.); *A lengyel–magyar viszonyról 1490/92-ben* (Székely György, 445–453. p.). Külön kiemelném itt Kapronczay Károly magyar nyelven írott cikkét: *Mickiewicz és a Trybuna Ludów a magyar szabadságharcról* (407–412. p.), amely Mickiewicz 1848-tól tudatosan vállalt „napi politikai” szereplésének egyes elemeit, állomásait tárja az olvasó elé. Ebből idézünk: „*Mickiewicz 1849 áprilisában, az európai forra-*

dalom válságos szakaszában fordult fenntartás nélkül, őszinte lelkesedéssel a magyar szabadságharc vezetőihez, a magyar szabadságharcban látta az új világ megvalósulásának utolsó reményét, egyre növekvő aggodalommal figyelte az ősi lengyel ellenséget, a cári hatalmat, nem siet-e a bécsi udvar megsegítésére?” (409–410. p.). A szerző a tanulmány további részében is érdekes elemekkel egészíti ki a tárgyról eddig meglévő tudásunkat.

* * *

Talán különösnek tűnhet a 3K néhány olvasójának, hogy egy ilyen, szigorú értelemben egyáltalán nem a könyvtárosok figyelmére számító kötetről számoltunk be. Am többszörös megfontolás alapján szóltunk róla. Egyrészt szeretnénk volna felhívni a könyvtárosok figyelmét arra, hogy ebben és a hozzá hasonló tudományos kiadványokban, kiadványsorozatokban számos, eminenter könyvtárosokat is érdeklő tanulmány olvasható, miként – hogy csak egyetlen példát említsék – a lengyel irodalom hazai ismertségének, illetve viszonylagos ismeretlenségének adatszerű tárgyalása Cséby Géza cikkében. Másrészt úgy vélem, általában is érdemes nagyobb figyelmet fordítani a csak látszólag bennfentes, egy-egy diszciplína kutatóinak szóló kiadványokra, legfőként talán azért, mert az igazi újdonságok, az igazi „szenzációk” ezekben lelhetők fel, nem a standard kézikönyvekben, kivált pedig nem a népszerűsítő irodalom olykor nagyon is kritizálható/kritizálendő termékeiben. A most ismertetett kötet tehát szerintem nemcsak a szűkebb értelemben vett polonisták, sőt nemcsak az irodalom, a nyelvészet vagy a kultúrhistoria iránt érdeklődők számára lehet fontos és tanulságos, de könyvtárosok számára is.

Polono – Hungarica 8, Nyelvészet – Irodalom – Történelem – Kultúrtörténet. Szerk. Banczerowski Janusz. Bp. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Szláv és Balti Filológiai Intézet, Lengyel Filológiai Tanszék, 2000.

Pátrovics Péter

A József Attila Megyei Könyvtár Évkönyve 2000

A tárgyévben, 2000-ben jelent meg a *József Attila Megyei Könyvtár* (Tatabánya) *Évkönyve*. Ez a megállapítás korántsem banális, hisz jól tudjuk, ritkaság az ilyesmi. Évkönyvvel készni, akár egy-két esztendő is, szinte-szinte már „kötelező”, még csak bocsánatos bűnnek sem számít. Ehhez képest szokásos manapság elgondolkodni azon, szükség van-e egyáltalán az ilyen műfajba tartozó kiadványokra. Okos érvek szólnak amellett, hogy bizony nincsen. Nincsen, hiszen az évkönyv gerincét, törzsét adó beszámolók, jelentések fölöttébb avulékonyak, és ugyan kit érdekel az, hogy évekkorábban milyen eredményeket ért el, milyen kiadványokat adott

közre, milyen munkatársakkal dolgozott (stb.) az adott intézmény, hiszen ez – a késés miatt – már történelem. De fölöslegessé válnak az intézmény munkáját, elsősorban azonban az intézmény publikálható eredményeket is felmutatni képes munkatársai dolgozatainak közlései is, hisz nyilvánvaló: ha valóban derekas, jó anyagokkal álltak volna elő, akkor azokat szakmai folyóiratok, egyéb kiadványok is közölték volna, ha meg tudták, ha meg kívánták várni a folyvást lemaradó évkönyvet, úgy nyilván nemcsak nem kapkodtak értük, tán elhelyezni sem tudták volna azokat a szerzők. Ezekkel az érvekkel szemben elméleti okoskodásoknak nincs, nem lehet helyük. Csak fraktum brutumoknak: időben megjelenő, rangos produkciókat hozó évkönyvek cáfolhatják csak az okoskodást. (Igaz ezek sem általában, épp csak – de ez a csak persze döntő – az adott, konkrét esetben.) És épp ez történt meg most, a József Attila Megyei Könyvtár Évkönyve esetében.

Az Évkönyv három nagyobb egységre tagolódik (*Könyvtár, könyv, olvasás; Helyismeret, helytörténet; Appendix*), ám valójában kettős osztatról van szó: az írások, tanulmányok, beszámolók, adatsorok egyik csoportja a megyei könyvtár, illetve a megye könyvtárainak működéséről szól, a másik csoportba pedig azok az írások sorolhatók, amelyek a könyvtár, illetve szellemi vonzásköre tudományos, kutatói eredményeiről adnak számot.

Az első csoport messze legfontosabb írása *Takács Anna* és *Monostori Imre* tanulmánya, *A József Attila Megyei Könyvtár elmúlt évtizede*. Ez a terjedelemre is tekintélyes beszámoló miben sem hasonlít az évkönyvekben szokásos „hivatali” jelentésekhez. Persze megtalálhatók az összes adatok benne, a könyvtár bevételeitől a humán erőforrások számbavételéig, a beszerzett könyvek áraitól a beiratkozott olvasók számának alakulásáig, a látogatottság és kölcsönzés adataiig, a kölcsönzési idő alatt megválaszolt olvasói kérdések tipológiájáig és számszerűségeiig, a regionális tevékenység bemutatásától a számítógépesítéssel kapcsolatos információkig (stb.), ám ezek az egyébként önmagukban is igen érdekes (a szakember számára érdekes) adatok és adatsorok, statisztikák és tabellák, mutatók és átszámítások (stb.) igen igényes és perspektivikus keretbe illeszkednek. Elsősorban azért, mert minden egyes adatfészeség esetében évtizedes idősróról vallanak, a mai (1999-es) tényszámok és mutatók tehát nem önmagukban állnak, hanem egy fejlődési sor utolsó tagjaiként, épp ezáltal már értelmezve is. De azért is, mert a szerzők tudták, hogy milyen szellemi összefüggésekbe illeszkék adataikat. Nemcsak íve és sodrása van így a tanulmánynak, de az egyúttalegy könyvtárpolitikai koncepció hordozója is, azokkal a problémákkal viaskodik, amelyekkel az egész mai magyar könyvtárügy, de nemcsak viaskodik velük, megoldási javaslatok sokaságával is szolgál (csak példaképpen: a rendszerváltás óta bekövetkezett könyvtárügyi változások mibenlétének és lényegének megragadása, a „talponmaradás” titkainak boncolása, gazdálkodás és szellemi munka összefüggéseinek elemzése, a kihívásokra adott stratégiai válaszok görcső alá vétele stb.).

Ez a nagy ívű és tanulságok sokaságától terhes írás persze nem tette feleslegessé sem azt, hogy az Appendixben helyet kapjon Komárom-Esztergom megye könyvtárainak név- és címjegyzéke, a megye könyvtáraitra vonatkozó újság- és folyóiratcikkek repertórium, valamint a megye könyvtárainak kiadványait lajstromozó bibliográfia, sem azt, hogy külön tanulmány szóljon a megyei könyvtár helyismereti munkájáról (*Horváth Géza* írása). Ez utóbbinak az is jelentőséget kölcsönöz, hogy mintegy átvezetőül szolgál az Évkönyv írásai második csoportjához. Mert ezek a szakmai és tudományos publikációk döntően helyismereti, helytörténeti jellegűek.

Kitűnő írás csaknem valamennyi. Olyan gyöngyszemekkel, mint *Fülöp Éva* egészen kiemelkedő tudományos színvonalú tanulmánya és gondos forrásközlése („*Gazdászati ügyek a magyarországi bencés kongregáció 1912. évi káptalanján – előzményét a könyvtár előző évkönyvében olvashattuk*”), *László János* roppant adatgazdag és jegyzetek terhétől szinte roskadozó írása (*A régészet múltja és eredményei Tatabányán*), el egészen *Haraszi Mihálynak* szenzációs esszéjéig, a *Művelődéstörténeti hatások a tatai angolkert kialakításának időszakában* című tanulmányáig. Mi most mégsem ezeknek a valóban nagybecsű dolgozatoknak szentelnénk alaposabb figyelmet, hanem *Gálné Flórián Márta* *A társbérletől az új könyvtár-épületig* című opuszának. A szerző, természetesen primér forrásokra támaszkodva, azokat először összegyűjtve és kiértékelve, a modern forráskritika elveit és eszközeit lege artis kezelve mutatja be az esztergomi könyvtár kialakulásának, 1967-es új épületéig való eljutásának folyamatát, valamint e folyamat „vezérlőjét”, *Martsa Alajost*, aki a kezdettől (1951) 1973-ig volt a városi könyvtár igazgatója, egyúttal a magyar könyvtárügy nem is egy, hanem legalább két nagy korszakának meghatározó személyisége (amellett persze világszintű fotóművész is, de ez más lapra tartozik). *Gálné Flórián Márta* könyvtártörténetet és könyvtárépítés-történetet ír, úgy, ahogy azt leginkább érdemes: nem „koncepciói” vannak, nem azt mutatja be, hogy az általános trendeknek miként felel meg az esztergomi helyzet, hogy miképp illeszkedett a könyvtáralapítás, annak felfutása, költözései, (új) épület iránt való ácsingózása, a vele kapcsolatos bonyodalmak és hercehurcák az országos vonulatokba, hanem elemi tényeket sorjáztat, kinevezési iratokat idéz, tanácsi, pártbizottsági iratok sokaságára támaszkodik, előadja, hogy miként hasznosíthatta *Martsa* az illegális mozgalomban szerzett ismeretségeit (pl. *Orbán László* pártközponti osztályvezetővel, később művelődési miniszterrel való kapcsolatát) könyvtári vonalon, az új könyvtárépület „megkaphatása” érdekében. Valóságos regény (néha már-már krimi a tanulmány, de minden sora dokumentálhatóan és dokumentáltan igaz, és épp ezért másfél évtized hazai életének, történelmének, kultúr- és könyvtárhistoriájának mikrotörténelmi rajza. Az Évkönyv mellett szóló egyik legfőbb érv ez a tanulmány, egyúttal azonban sajnálja is az ember, hogy nem jut, nem juthat el mindazokhoz, akiknek nemcsak érdekes és tanulságos olvasmány lehetne, de ragyogó minta is arra, miként kell, miként lehet igazán jó könyvtártörténetet írni.

Jótékony ellentétben a könyvtári évkönyvek túlnyomó többségével, ez az Évkönyv korántsem csupán a megyei könyvtár vagy a megye könyvtárosai írásait hozza. Református lelkészek, nyugalmazott tanárok, országosan ismert tudósok és szakemberek (régészek, irodalomtörténészek, muzeológusok, történészek, néprajzkutatók stb.) is szerepelnek a szerzők közt. Persze kétélű dolog az ilyesmi. A kötetet lapozgató arra is alíthat, hogy nem volt elég belső erő, a főszerkesztő könyvtári igazgatónak pedig módja is, lehetősége is van arra, hogy kölcsönvető tollakkal ékesítse kiadványát. Azt hisszük azonban, nem erről van szó. Sokkal inkább arról, amit talán másoknak is érdemes lenne ellesniük a tatabányai könyvtártól. Jelesül arról, hogy – minden jel szerint – kialakult és stabilizálódott a könyvtár mellett egy bizonyos elitszellemisségű „holdudvar”, a könyvtárnak nem formális „pártolói, baráti, tanácsadó” köre, olyanoké, akik szívesen adják profilba vágó és ráadásul a könyvtár iránti szabad elkötelezettségüket is megnyilvánító írásaikat a könyvtárkiadványa számára. Nem ördögi, éppen hogy angyali circulus alakul így ki, hisz a rangos szerzők rangos írásai megemelik az évkönyvet, abban immáron rang lesz szerepelni. Gratulálunk hozzá. (VK)

**KÖNYVTÁRI
2000
KÜLÖNSZÁM
FIGYELO**

**KITÜNTETETT
KÖNYVTÁROSOK
NÉVTÁRA**

Ú J F O L Y A M

